

Tavaly a fiúk legnagyobb örömére meglepően korán beköszöntött a tél: hamar hidegre fordult az idő, és már november végén havazott. Kedvencük, Rác tanár úr éppen egy fizikai jelenség magyarázatába merült el – ilyenkor se látott, se hallott –, eközben az ablak melletti padosorban ülők egyike, vagy a pattanásos Baráth, vagy a fekete hajú, költői babérokra pályázó Neumann Feri kinézett, s nyomban pisszegni, mutogatni kezdett, mire a többiek is arrafelé fordultak: nagy, kövér hőszemek potyogtak egyre sűrűbben az udvarra, a szemközti házak tetőire, a fák csupasz ágaira. Délutánra fehér lett a világ. Örültek a fehér karácsonynak, s annak is, hogy sugárzóan világított a hó, amikor szilveszter éjszakáján a szokásosnál később kerültek ágyba, lévén, hogy kivárhatták az éjféli harangkondulásokat.

Ha reggel tanítás előtt nem is, de iskolából hazafelé menet természetesen alaposan megdobálták egymást keményre gyúrt hógolyóval. Aki nem volt elég óvatos, annak havat csúsztattak a nyakába, és kinevették azt, aki véletlenül elcsúszott a letaposott, síkos úton.

Igaz, a télnek nem csak örömei voltak, a török nem kínálta áruját az iskola kapuján kilépő, édességre vágyó diákoknak – de eljön a tavasz, és márciusban már mindenki hozzájuthat kedvenc csemegéjéhez, legyen az törökméz, szultánkenyér, diákabrak, amire – vagy amitől – a foga fáj. És folytatódhat a laufmétázás, a rabló-pandúr, az indiánosdi, a snúrozás kedvenc játszóhelyükön. És felhangzik a közelből a verkli kicsit egyhangú, mégis megunhatatlan muzsikája.

Janó kunyhója mellett már másnap vagy harmadnap mutatós hóember álldo-gált, a friss, könnyen tapadó hóból formázták meg. De az igazi munka a két hóvár méternyi magas és két hüvelyk vastag falainak felhúzése volt, amire a téli szünetben kerítettek sort. A farakások között túl szűk a hely, úgy ítélték meg, a gőzfűrés és a kocsiszín közelébe nem mehettek, így a Pál utcai kapu két oldalán, jó tíz méter távol egymástól emeltek maguknak masszív védőfalat a csapatok.

Mert a társaság két részre oszlott. A tekintélyt parancsoló Bokát, aki az emi-nensek között is az elsőnek számított, választották az egyik sereg kapitányának, a másik hóvárban Csónakos osztotta a parancsokat, őt nem a jó jegyei juttatták e magas posztra, hanem mert amilyen nyugodt volt, olyan jó taktikai érzékkel adta ki beosztottainak a parancsokat. És sokan kedvelték ezt a mindig jókedvű, barátságos, már rég nem mutáló fickót. Szinte naponta folyt csata a két armádia között.

Amikor a kunyhó tetejének a széléről hosszú jégcsapok lógtak le, és belülről az üveget elhomályosította a gőz, ez jelezte, hogy mínusz öt fok alá csökkent a hő-mérséklet, még a legelszántabbak, a nagyszájúak, Buócz, Pálos, Beleznay és Bibó is otthon maradtak. Árva volt a grund, csak csípős szelek cikáztak a havas farakások között, lesodorva némi jéghideg fehér port a tetejük széléről, kis halmokat építve belőlük a kocsiszín és a Pál utca felőli palánk oldalában.

Janót egy csinos pipával ajándékozták meg, amikor hatodikosok lettek, és az-óta rendszeresen ellátták pipadohánnyal, amit összeadott krajcárjaikból vásároltak. Pontosabban a feladat a Gittegylet pénztárosára, Kolnayra hárult, ő szerezte be a Rőser-bazárban, amely így hirdette magát: „Pestnek Legolcsóbb Bevásárlási Forrá-

sa”, s mert ő lakott legközelebb a „Grand Bazar”-hoz. Az „öreg” Janó azóta bármikor beengedte őket a telekre, de feltétlenül a Pál utca felől, mivel a Mária utcai kapun át jártak ki s be az előbb hasábokkal, azután felfűrészelt fával megrakott lovas kocsik.

Janó, akinek vezetéknevét egyikük sem tudta, régóta Pesten élt, valamelyik tótok lakta észak-magyarországi megyéből, talán Liptóból, talán Gömör és Kishontból költözött ide még legény korában, ám sose tanult meg rendesen magyarul, úgy beszélt – a pipája mögül, mivel azt állandóan szívta, ha égett benne a potya dohány, ha nem –, hogy folyton anyanyelve szavait keverte a magyarba: páni („urak”), dobrí („jó”), boh („isten”) vagy proszím („kérem”). Ezen kívül is akadt jó pár beépítésre váró telek a környéken, de ezekbe nem ajánlatos bemászni a kerítésen át, az ő elpáholta, aztán kilódította, akit elkapott.

Január 28-án hétfőn Nemecek és Csónakos, a Pál utcai grundot egyszer s mindenkorra birtokba vevő gyerekek közül talán a két legszegényebb, hiszen Ernő édesapjának szerény szabóműhelye a lakásuk egyetlen lakószobája volt, ahol egyedül dolgozott, a mélyhangú, sokszor hangoskodó és az osztályban a legerősebbnek számító Csónakos apja pedig a székesfővárosi vízműveknél dolgozott mint bádogos, kalligrafikus, kézzel írt meghívót kapott Geréb Dezsőtől, aki a múlt szeptemberben lett az osztálytársuk. Az egyke, mindig öltönyben járó fiú meghívta őket, legyenek a vendégei a József utca 83. szám alatti ház első emeletén lévő sokszobás lakásukban, ahol Dezsőnek külön szobája van.

Az alacsony, vézna Nemecek és jó egy fejjel magasabb barátja tisztában volt azzal, az új fiú rajtuk kívül már mindegyik osztálytársát vendégül látta, már akikkel barátságot kötött az elmúlt bő négy hónap alatt, és ezek mind a grundon játszó társaik közül kerültek ki, de nem éreztek csalódottságot. Amikor a csinosan öltözött úrigyerek megtudta, hogy van egy tucatszáznál több összetartó fiú az osztályban, akik minden nap megjelennek a Pál utca és a Mária utca sarán lévő még beépítetlen telken, és ott jókat játszanak, azonnal jelentkezett Bokánál – hiszen, mint megtudta ő a választott vezér –, s megkérdezte tőle, tagja lehet-e a Pál utcai csapatának, Boka habozás nélkül igent mondott volna, hiszen semmi okát nem látta, hogy a kifogástalan viselkedésű és jó tanuló új fiú ne lehetne játszótársuk a grundon. Csakhogy a Pál utcai fiúk közösségét demokrácia jellemezte.

– Nem én egyedül döntök, Dezső – mondta öntudatosan, de barátságosan.
– Meg kell hallgatnom a többiek véleményét. De nem hiszem, hogy elutasítanak a kérésedet a szavazáskor. Mindenesetre ki kell töltened egy jelentkezési lapot, amit Barabás ad majd neked.

Geréb arról is tudomást szerzett, hogy az osztályon belül működik egy ügynevezett Gittegyelet, sokkal kisebb létszámmal, ám látszólag sokkal nagyobb figyelemmel és fölösleges adminisztrációval. Magában mosolyogva rögtön úgy döntött, oda nem lép be, mert az aztán gyerekes dolog.

Szombaton délután a jobbik ruhájába öltözött Csónakos bekopogott Nemecekék Rákos utcai udvari lakásának ajtaján. Szőke, szegényes ruhába öltözött, fiatalasszony nyitott ajtót. Sápadtan mosolygott a fiúra:

– Ugye te vagy a Csónakos? Gyere be! Ernő már nagyon vár.

A fiú bátortalanul lépett be a szoba-konyhás lakásba. Még sohasem járt Nemecekéknél, jóllehet Ernővel nyolcadik éve egy osztályba járnak, és igazán jó barátok, mi több, az egy évvel idősebb, megtermett Csónakos öccseként tekintett a kis Nemecekre. Talán ezért nem őt választotta korrepetitorául a Pál utcai csapatból. Bár Ernő biztosan tudna neki segíteni latinból, meg németből, amiből neki közepese meg négyese van. Csak testnevelésből és szabadkézi rajzból kapott eddig jelest. A magyart, a történelmet, a földrajzot szívesen tanulta, ezek érdekelték. A gyorsírással sokat küszködött.

– Szerbusz! Szerbusz! – köszönt egymásnak a két fiú.

Nemecek sem a megszokott hétköznapi ruhájába öltözött erre az alkalomra, persze így sem közelítette meg a nyilvánvalóan jómódú Geréb, és a csak gigerlinek tartott Cseley eleganciáját. De Kolnay, Weiss, Barabás, Leszik és Richter szülei sem lehetnek szegények, annak alapján, ahogyan a gyerekeket iskolába járatják.

– Akkor ... megyünk?

– Indulhatunk.

– Ernő, kicsim, hadd igazítsam meg a sáladat – szólta a fia után Nemecek anyja. A szabómester gyöngé szervezetű fia az osztály legjobb tanulói közé tartozott, jól fogott az agya, szorgalmas is volt, de különösen telente elég sokat hiányzott az iskolából. Könnyen megfázott, szülei sokszor nem is engedték meg neki, hogy részt vegyen a hócsatákban. A többiek még véletlenül sem dugtak havat a nyakába. A Gittegyletnek, amely mindig jól fűtött helyiségben tartotta megbeszéléseit, talán a lelelkesebb tagja volt.

Geréb három órára hívta őket. A szerény, apró házas és rövid Rákos utcából a csupa emeletes házból álló Üllői útra pár perc alatt kiértek, pedig nem siettek. Szótlanul ballagtak egymás mellett, pedig a hallgatás kivált Csónakosra egyáltalán nem volt jellemző. Sőt, ezúttal még egy úgynevezett óriásfütyöt sem bocsátott világgá, amit egyedül ő tudott produkálni, ha ez felhangzott, messziről tudni lehetett, itt jár Csónakos a környéken.

A hó most is kövér pelyhekben hullott.

Átvágtak az Üllői úton, ahol hamarosan már nem lóvasút, hanem villamos jár, a Széna tértől egészen a Ferencvárosban található Telepy utcáig, mint ahogy Nagykörúton is építették már a villamos pályáját a Nyugati pályaudvartól a Király utcáig tartó szakaszt alaposan meghosszabbítva.

Február 2-a volt. Délelőtt Geréb még egyszer figyelmeztette őket: aztán el ne felejtsetek, ma háromra várlak benneteket.

A három emeletes, nemrég épült ház nagy, díszes, sötétbarna kapuja elé, amelyben kis ajtó szolgált a gyalog érkezőknek a ki-be járáshoz, percre pontosan érkeztek. Ezt onnan tudták, hogy Csónakos előhúzott a kabátjából egy vénséges, nagy zsebórát, és megnézte, hol állnak a mutatók. Becsöngettek. Egy pocakos bácsi nyitotta ki a kaput, akivel jól nevelten közölték, hogy osztálytársukhoz, Geréb Dezsőhöz jöttek vendégségbe.

– Geréb doktor úr lakása az első emeleten van. A lépcsőtől balra.

Felballagtak az első emeletre. Könnyen megtalálták a keresett ajtót, amire ki volt írva: Dr. Geréb Ágoston katonaoorvos.

Leverték kabátjukról a finom vízréteggé átlényegült havat, párszor nagyokat toppantottak barna, magas szárú cipőjükkel.

A cseléd, egy fiatal, barna hajú lány nyitott ajtót.

– Kezicsókolom – mondta kötelességtudóan, mert gazdáai meghagyták neki, az ifiúr osztálytársainak kivétel nélkül így kell köszönnie, elvégre gimnazisták, akik érettségizni fognak, azután pedig urak lesznek.

– Köszönöm, Boris – hallották Geréb hangját, aki azonnal megjelent, hogy fogadja vendégeit. Az utolsónak meghívott kettőt.

– Ide akasszátok a kabátotokat! – mutatta. – A cipőtöket pedig oda tegyétek!

Csónakosnak sikerült úgy fordulnia, hogy a Boris nevű cselédlány sehogy se tudja lesegíteni róla a téli kabátot, de a gyöngé és ijedt Nemecek kénytelen volt engedni. Bele is vörösödött.

– Gyertek utánam! – mondta Geréb. – A szobámban nyugodtan tudunk beszélgetni és játszani, amit csak akarunk.

Ám visszafordultában még kiadta az utasítást a cselédnek:

– Borcsa, a kanapét és a kakaót öt órákor hozza be! – Majd, kiegészítve az előző mondatot, a fiúk tudomására hozta, hogy náluk minden nap pontosan hat órákor van a vacsora, öttől fél hatig lesz elég idejük kedves vendégeinek, hogy elfogyasszák a feltálatl finomságokat.

– Jó lesz így, fiúk?

Csónakos, aki ugyan nemrég ebédelt, de legszívesebben azonnal kérte volna a kakaót és a kanapét, ami kettészelt vajjas kifli, apróra vágott sonkával. Kissé kényeszeredetten válaszolta:

– Papuskám, hát persze hogy jó. – Mert az a „lesz” szó pillanatnyilag beláthatatlan időbeli távolságot jelentett neki. Nem úgy Ernő barátjának, akibe úgy kellett belediktálni az ennivalót.

A vendég fiúk elképedve néztek körül a hatalmas szobában, amelyben Geréb egyedül lakott. A szoba nagyobbnak tűnt a kis Nemeceknek, mint az ő egész lakásuk. S hogy itt milyen elegáns bútorok vannak!? Ilyeneket ők még sehol sem láttak. Csónakos egy szobában aludt két lány testvérével, akik sokat bosszantották jámbor bátyjukat, az persze békésen tűrte a csitrik csintalanságát. Néha azért elkapta az éppen pimaszkodót, s mivel jóval magasabb és főleg erősebb volt nála, egyszerűen fel-emelte és alaposan megrázta az akkor már jajongó, szemtelen fruskát. Nekik ugyan nagyobb lakásuk van, mint Nemecekéknek, de a két szoba ötüknek éppen hogy elég.

Gerébnek természetesen volt külön íróasztala, könyves szekrénye, amiben rengeteg könyv sorakozott, vagyis préselődött egymáshoz, külön a nehéz kötésükkel kitűnő albumok. Nemecek nagyon szeretett olvasni, így rögtön a könyveket szeret- te volna megnézni, egyiket másikat kézbe venni.

– Szabad? – kérdezte.

– Természetesen – viszonzta készségesen nyúlánk, karcsú, jó tornász vendéglátójuk.

A kicsit kócos, kékszemű fiú – a legkisebb az osztályban – tekintete végigsiklott a könyvek gerincén, majd kiemelte az egyik sorból Verne Gyula regényeit, lapozgatta őket és gyönyörködött Doré illusztrációiban. Aztán a May Károly-köteteket vett kézbe. Megvolt Gerébnek *A két koldusdiák* Mikszáth Kálmántól, Dickenstől a *Twist Olivér*, a *Nickleby* Miklós szomorú története, Coopertől a *Bőrharisnya*, Arany János és *Petőfi Sándor költeményei az ifjúság számára*, a *Székely Tündérorság* Benedek Elektől. Jókai regényei, vagy két tucat. Boldogan fedezte fel, hogy Gerébnek megvan a *Gróf Benyovszky Móricz élete és kalandjai* című, több mint háromszáz oldalas mű, amelyet Radó Vilmos írt az ifjúság számára, és ő is szeretett volna megkapni a szüleitől karácsonyra. Csakhogy a könyv túl drága volt. Édesanyja ment el a Ferencczyek terén lévő Eggenberger-féle könyvkereskedésbe, rögtön azután, hogy Csetneki úr átadta elkészült öltöne árát az édesapjának, és megvette Vernétől az *Utazás a föld középpontja felé* című kötetet. Ő iskolában volt akkor, de sejtette, hogy így történhetett, hisz előtte annyiszor elszaladt az Iskola utca sarkán lévő könyvesbolthoz, ami egyben könyvtár is, és bámulta a kirakatban lévő könyveket, és csak törte-törte a fejét, melyiket kérje karácsonyra: Szokoly Viktortól a *Petőfi életéből*, mert Petőfiről mindent szeretett volna elolvasni, vagy azt, amelyet végül is megkapott. Egy pillanatra felnézett a könyvből, és megkérdezte Gerébtől:

– Te kiolvastad már? – Nem mintha lett volna bátorsága kölcsön kérni a Szemlér Mihály rajzaival illusztrált, súlyos könyvet.

– Még nem. Majd ha befejeztem a *Twist Olivért* Dickenstől, akkor belekezek a *Gróf Benyovszkyba*.

– Azt olvastad, hogy gróf Teleki Samu expedíciója szerencsésen megérkezett Zanzibárba?

– Hogyne, és azt is tudom, hogy Monbassából táviratozott Rudolf trónörökösnek.

– Akit meggyilkoltak? – kérdezte gépiesen Csónakos, aki nem kapott rögtön választ, mert Nemecek, akinek eszébe jutott, hogy a gyerekoszobába jövet látott egy zongorát, közbekotyogott:

– Te tudsz zongorázni, Geréb?

– Tanulok – hangzott a lakonikus válasz, amelyből nem lehetett nem kihallani az átgondolt és vicces önkritikát.

A két fiú elnevette magát. Milyen rendes fiú ez a Geréb, gondolta Nemecek. Kár, hogy nem lett a Gittetegylet tagja, ő még elnöknek is megszavazta volna. A Weiss helyett, aki csak azért maradt meg kezdetektől a tisztségében, mert ő alapította a Gittgyűjtő Egyesületet, és neki is orvos a papája.

– A mamám azt szeretné, ha zongoraművész lenne belőlem, apám azt ígerte, hamarosan beirat a híres vívómesterhez, a fehér szakállas, öreg Keresztessyhez. Tudjátok, a Nemzeti Vívócsarnokba.

– Aha... Ja – hangzott Csónakos felnőttes, Nemecek vékony gyerekhangja.

Közben Csónakos az ólomkatonákat vette szemügyre. És eszébe jutott, nekik ilyesmire sosem telik, neki a Lietnernél vett kartonra nyomott török katonái vannak, a tízedik születésnapjára kapta őket, aztán kikönyörögte, hogy a Rieglernél vegyenek neki francia és angol katonákat is.

– Ezeket most karácsonyra kaptad? – kérdezte Gerébtől.

– Ugyan? Hova gondolsz? Akkor kaptam őket, amikor iskolás lettem.

Csónakos nem firtatta, hogy most akkor mit kapott karácsonyra, mert röstellte volna elárulni, milyen szegényes volt náluk az ünnep. S pontosan így volt ezzel Nemecek is, akinek apja egy nadrágot varrt ajándékba, anyja pedig egy meleg sálát kötött neki. Egy apró fenyőfára tellett ebben az évben, amit az árus ingyen adott a kopott kabátú, ritkás bajszú, sovány, kissé púpos fiatalembernek, csak hogy megszabaduljon tőle. Ernő édesapja napi kilenc-tíz órát dolgozott, anyja a kereset egy részét félretette: ha elegendő pénz gyűlik össze, Nemecek úr bérel egy kis műhelyt, no, nem a körúton, hanem valahol beljebb, felvesz egy-két tanoncot, és szép lassan beindítja a saját üzletét. Ne szenvedjen semmiben hiányt sem a felesége, sem a fia, akire igazán büszke volt. Nemecek Ernő majdnem színjeles bizonyítvánnyal érkezett haza tavaly júniusban. A mostani félévi jegyei sem lesznek rosszabbak.

– Te minden nap ennyi újságot elolvasol? – ámult el Csónakos.

– Á, dehogya. Apám most kivételesen több újságot is megvett. A Rudolf miatt.

– A trónörökös miatt?

– Szóval hallottál valamit a dolgról te is.

– Igen, de alig valamit. Az emberek beszélnek össze-vissza. Megnézhetem? – kérdezte, és Geréb választát meg sem várva felvette az asztalon heverő lapok közül a *Budapesti Napló* január 31-i számát.

– Tinektek melyik újság jár? – kérdezte Geréb.

– Egyik se jár, de édesapám rendszeresen kölcsönkapja a munkatársaitól a *Népszavát*. Azt szokta olvasni.

– Szóval a te apád szocialista.

– Nem, a Székesfővárosi Vízműveknél dolgozik. Nem akar önálló bádogos mester lenni. És szervezett munkás.

– Abban az újságban egyáltalán írtak a trónörökös haláláról?

– Természetesen, papuskám – mondta kissé sértődötten Csónakos. Ugyanakkor el is szégyellte magát, most, amikor Geréb vendégei, nem kellene papuskámnak szólítani Dezsőt, de mit tegyen, ha állandóan kicsúszik a száján ez a „Papuskám”?! És volt annyira okos, hogy nem idézte fel teljes egészében, amit apjuk felolvasott az édesanyjuknak a Magyarországi Általános Munkáspárt Központi Közlönyéből. Nagyjából így szólt a Rudolf-fal kapcsolatos cikk, amely tulajdonképpen a mai magyar sajtó helyzetéről közölt pár észrevételt. A trónörökös halálának részleteiről olyan ellentmondó híreket közöltek a napilapok, hogy a közönség még ma sem tudja, hogyan és milyen halállal múlt ki Rezső királyfi. Ennyit mondott csupán. Az nem tartozik erre az okos, de gazdag fiúra, hogy emlékszik, apja akkor kicsit felemelte a hangját, pedig sosem hangoskodik, sosem veszekszik sem a szomszédjaival, sem a

munkatársaival. „Ilyen a mi napisajtónk. Két megbocsáthatatlan bűne van, s ezek a következők: 1. A sajtószabadság dacára is elhallgat olyan dolgokat, amelyeket közölnie kellene, 2. az előkelők, a hatalmasok, különösen az uralkodóház iránt hangja oly hízelgő, lealázkodó, hogy olvasásakor az önérzetes ember az undor nemét érzi, s éppúgy megcsömörlik az esze, mint a gyomra, mikor azt rossz étellel elrontja.”

– Látod, ilyenek a munkások, nem lojálisak az Ausztria-házzal! De bocsáss meg, nem akartam senkit sem megbántani. Te úgysem munkás leszel, ha leteszed az érettségit.

– Papuskám, engem te ezzel nem tudsz megbántani – válaszolt tettetett békülékenységgel Csónakos.

– Teszerinted tényleg szélhűdés érte Rudolfot? Egy ilyen fiatalembert. Aki nem is betegeskedett soha.

– Vagy agyonlőtte magát? Csak az a kérdés, véletlenül vagy szántszándékkal? Netán valaki orvul lelőtte? Az ágyában találták holtan reggel hét és nyolc között, vagy az erdőben hevert a holtteste?

– Mért ment egyedül Meyerlingbe? Hol volt a felesége, Stefánia hercegnő?

– Mért nem ment inkább a királynéval Korfura? Mire gondolhatott szegény, amikor meghallotta, hogy a fia meghalt?

– De hiszen nem sokkal előbb itt vadászott Magyarországon.

– És mi lesz a húga esküvőjével? Decemberben lehetett olvasni azt is, hogy Salvator herceg és Mária Valéria össze fognak házasodni.

– Nem is olyan rég vette magának azt a vadászkastélyt.

– Össze-vissza ír a *Pesti Napló* tudósítója. Ismerjétek el!

– Elismerem. Szóval senki sem ismeri az igazságot.

– Vagy nem akarják elárulni.

– Az is lehet.

– De egy királyi háznak nem illik titkolóznia.

– És most ki lesz a trónörökös?

– Úgy tudom, Ferenc Ferdinándot kérte magához hosszabb kihallgatásra a király.

– Ferenc Ferdinándot? Az meg ki a fittyfene?

– A király unokaöccse. Jobb is, hogy ő lesz az uralkodó.

– Miért?

– Hát te nem tudad, hogy Rudolf liberális volt, meg szabadkőműves?

– Mi az, hogy szabadkőműves?

– Sok zsidó barátja van... volt... Kíváncsi vagy a bélyeggyűjteményemre? – váltott gyorsan témát Geréb, amikor látta, hogy Csónakos nem reagál utóbbi kijelentésére.

– Persze – Csónakos kénytelen volt lelkesedni, megfélemlítve a kis Nemecekről, aki teljesen elmerült a *Petőfi költeményei az ifjúság számára* című gyönyörű kötetben.

– Látod, ez Trinidad, ez Liberia, ez pedig Zanzibár – sorolta büszkén Geréb.

– A Samu gróftól kaptál levelet? – nevetett fel Nemecek, aki eddig úgy tett, mintha semmit sem hallott volna Csónakos és Geréb beszélgetéséből.

Csónakos mindegyikre vetett egy pillantást, közben hümmentett, és azon járt az esze, tudomása szerint a bélyeggyűjtés nem olcsó multság, miből telik osztálytársának bélyegekre.

– Tudod, mikor adták ki az első postabélyeget? – tette fel a kérdést Geréb, és lapozott az albumban. – Az első postai bélyeg a Penny Black volt, amelyet Angliában adtak ki 1840 körül. Az ifjú királynőt, Viktóriát ábrázolta. Magyarországon nagyjából húsz éve, a 70-es években kezdődött meg az önálló bélyegkiadás. Nézd, ezek az első magyar gyártású, könyvnyomatos postabélyegek közül valók. Eltettem a tavaly kiadott, fekete számú krajcáros bélyegeket is, lehet, hogy az unokám egyszer hálás lesz nekem ezekért. Tudod, melyik a világ legdrágább bélyege? A Kék és a Vörös Mauritsius. Eleve csak ötszáz példány készült mindegyikből, és abból már sok elveszett. Egy órásmestert bíztak meg a bélyegek kinyomtatásához szükséges klisék elkészítésével, Mauritsius szigetén. Innen van a neve. De ő még ilyesmit soha életében nem csinált, el is rontotta. A hibás egy és két pennys bélyegekkel sokáig senki nem törődött. Aztán valaki felfedezte, és akkor az ára az egekbe szökött. Te nem is figyelsz, Csónaky! – mondta Geréb, aki Csónakost ipszilonos nemesi csúfnevéen szólította. Tudta, Csónakos most biztosan nem fogja megtorolni a gúnyolódást.

– De, de, hogyne figyelnék!

– Na jó. Meséljete nekem arról, mit csináltatok, amikor tavalyelőtt Budapestet is elérte a kolerajárvány, ami Indiából Perzsián át néhány hónap alatt eljutott Magyarországra is?

– Hogyhogy mit csináltunk? – értetlenkedett Csónakos. – Te nem Pesten voltál akkor?

– Nem, mi akkor még Komáromban laktunk. Édesapámat tavaly nyáron helyezték át ide. Ő katonaeorvos. Láthattátok a táblán. És rengeteget dolgozott akkor, mint minden orvos. Szinte nem is lakott otthon. Ti nem féltetek?

– Dehogynem. Az emberek kerülték egymást. Nem játszhattunk a többi gyerekekkel. Az üzletek bezártak. Egyszerre mintha kiürült volna a város. Ahol egy kolera meghalt, becsukták a ház kapuját, levitték a bútorait az udvarra, leöntötték petróleummal, és elégették.

– Vöröskeresztes koleras kocsik robogtak az úton – szólalt meg a melléjük állt Nemecek. – Temetési menetekkel voltak tele az utcák. A mienk nem, mienk egy kis mellékutca. A mi lakásunkból szerencsére nem lehetett látni, hogy egyre többen jártak gyászruhában.

– Nyár végén jött a kolera, úgy mondták, Oroszországból. Az onnan érkezett vendégeket a szállodatulajdonosoknak be kellett jelenteni a kerületi előljáráson. Pesten készenlétbe helyezték kolera-barakkokat, amiket még '85–86-ban létesítettek. A belügyminiszter elrendelte, hogy tilos az iskolába járás azoknak a gyerekeknek, akik olyan házban laktak, ahol kolera-megbetegedés fordult elő. Mindent fertőtlenítettek karbollal. Itt, a VIII. kerületben és a Ferencvárosban sokan betegedtek meg.

– A legtöbb megbetegedett munkás volt, asztalos, bádogos, cipész, cserepező, kovácss...

– Meg a kocsisok közül sokan haltak meg. De legtöbben a napszámosok meg a cselédek voltak.

– Látjátok, ezért kell nektek kiválóan tanulnotok, és jól érettségiznetek, mert akkor hivatalnokok, tisztviselők, de inkább értelmiségiek lesztek, akik egészséges körülmények között laknak. De még ügyvéd, bíró, miniszter is lehet akármelyikőnkből. Tanár, az nem akarok lenni.

– Szeptemberben és októberben érte el a tetőpontját, pont amikor nekünk iskolába kellett volna járnunk. De az iskolákat bezárták, és a kórházakba nem lehetett bemenni látogatóba.

– Ki irányította a védekezést?

– Központi Járványbizottság alakult. Emlékszel, Ernő, egyesek alkoholt árusítottak a kolerabarakkok lakóinak, hogy attól majd meggyógyulnak? – nevetett Csónakos.

– Nálunk a bajbajutottaknak politikusok, bankárok, kereskedők, neves közéleti szereplők adományoztak pénzt.

– Én nagyon sokat olvastam, amikor nem mentünk iskolába – folytatta Nemecek, és összenevetett Csónakossal. – Azért időnként kiszöktünk a grundra. Igaz, csak páran voltunk, de golyózni, snúrozni lehetett. Otthon sokat sakkoztam apámmal. Dámát játszottam édesanyámmal és malmoztunk.

Kopogtak. Geréb a faliórára nézett, és kikiáltotta Borisnak, hogy jöjjön be.

– Hogy elszaladt az idő! Remekül elszórakoztunk nem? – kérdezte uzsonna után a házigazda.

– Igen, én nagyon jól éreztem magam – mondta buzgón Nemecek, aki mindössze egy kiflit evett meg, a másikat látszólag rátukmálta a barátjára, aki a langyos kakaós tejet szinte egy slukkra küldte le megtölthetetlen bendőjébe. A szegény szabó gyerekének ekkor eszébe jutott, szilveszter előtt Sulz néni hívta fel édesanyja figyelmét arra, hogy Takáts úrnak a Stáció utca és az Ősz utca sarkán található kereskedésében aznap olcsóbban lehet teljes tejet kapni, most egy liter csak 14 krajcárba kerül. Nemecekné természetesen iparkodott, hogy kapjon még, s ha már ott volt, teavajat is vett, nem is a legkisebb adagot.

– Köszönjük – nyögte ki. – Mindent nagyon szépen köszönünk.

A beszélgetés itt akadozni kezdett.

– Ti nem várjátok már a tavaszt?

– Dehogysenem – mondta egyszerre a két barát.

– Újra a mi édes grundunkon! ... Ugye, az a szokás, hogy minden tavasszal új elnököt választunk? – kérdezte a házigazda, amit Nemecek ugyancsak furcsállott. Az jutott eszébe, Geréb úgy beszél, mintha már évek óta tagja volna a Pál utcai csapatának.

Még negyed hat sem volt, amikor pár perces hallgatás után Nemecek fészkelődni kezdett.

– Csónakos, menni kellene...

– Ja, tényleg, mehetünk – mondta az, tudván, sült almát vagy mást nyilván nem kapnak, Geréb pedig, úgy látszik, már nem akar eldicsekedni mással. Pedig a szoba egyik sarkában egy polc teli volt mindenféle régi játékkal, egy gazdag gyerekkor emlékeivel. – Na, akkor menjünk!

Férfias kézfogással búcsúztak el Gerébtől az előszobában.

Geréb az ajtó előtt állva meghúzott egy fogantyút, mire lent a földszinten megszólalt egy csengő, és a kapuhoz közeli lakásból kilépett az a mogorva, testes férfi, a házmester, aki két és negyed órával ezelőtt kaput nyitott nekik. Most kiengedte őket. És most sem szólt semmit.

Kint, a József körúton már égtek a zöldessárga lángok az utcai lámpákban. De jobban világított a járdán a fák törzsét körbeölelő tiszta hó.

Amilyen szótlánul jöttek, úgy mentek hazafelé. Még nem értek el a sarokig, amikor párban rendőrök haladtak el mellettük, lassan, nagy pléhszámmal a mellükön, oldalukon hosszú kard, fekete kalapjukon fehér lószőr seprő meredezett tekintélyt keltőn. Amikor befordultak az akácfas Üllői útra, egy lóvasúti kocsi haladt el előttük. Nemecek és Csónakos egyformán nagyon szerette a lóvasutat, jobban, mint az omnibuszt. Rendszerint kint ültek a kocsis mögött, aki időnként figyelmeztetésül belefúj a trombitájába. Ha omnibusszal kidöcögtek a Harmincad utca-Városliget útvonalon a Ligetbe, mindig fenn ültek az emeleten. A Városligeti fasorba érve elérhették az úttestre benyúló gesztenyefák ágait. Sovány lovak húzták a vasos, vasveretes kerekű alkotmányt, amelyet üzletek hirdetéseivel teleszőgezett barnás deszkafal osztott két részre.

Amikor átértek az Üllői út túloldalára, Csónakos ajkai közé vette a két nagyujját, és egy olyan remek óriásfütytyöt bocsátott világgá, amelyet nagyon régen produkált.

Nemecek elnevette magát:

– Ez az, papuskám, erre vártam egész délután. Gerébet is megtisztelhetted volna eggyel.

– Most már magam is sajnálom, hogy kihagytam – vigyorgott a magasabbik is, aki be sem gombolta a nagykabátját, amikor kiléptek az ajtón, amelyen az áll, hogy „Dr. Geréb Ágoston katonaoorvos.”

A Rákos utca csendes volt, csak egyenletes lépteik kopogása hallatszott. A 9-es szám előtt megálltak.

– Akkor most Adamik igazgató úr szobájában leveszik a Rudolf képét, és kicserélik a Ferdinándéval?

– Persze – magyarázta Csónakos. – Pedig mindenki szerette, azt mondták a Rezső királyfiról. – Hát, ott lóg majd a Ferenc Jóska, Erzsébet királyné, az új trónörökös, a gróf Csáky miniszter és a Kammermayer polgármester arcképe...

Február legvégén aztán olvadni kezdett a hó. A hóból latyak lett, a lucskos földből sár. A grundra ilyen sárban nem volt tanácsos bemenni. Pár napig mindenki otthon foglalta el magát valamivel, miután végzett a leckékkel.

Eltelt három-négy langyos, szikrázóan fényes nap, ami alatt az édes grund talaja majdnem teljesen szikkadtta vált. Valahogy megváltozott minden. Legalábbis úgy érezték. Az ablak melletti sorban ülő „Pál utcaiak” egyre többször figyeltek ki-felé. Hallották a lóvasúti kocsik tülkölését, valamelyik ház udvarán vidáman énekeltek egy cseléd lány. Aztán egy szép napon felhangzott a verkliszó.

Nemecsek egy percre becsukta a szemét, és maga előtt látta a Bécsből, a Práterből ide költözött férfit, aki vidám énekével kísérte a masinából áradó dallamot. Szép volt a verkli, egyik oldala aranydíszes, lombfüzérés, középen arany ráában kép: a nagy szemű Kolumbusz Kristóf a zsvajgó partra lépett Amerikában, és az indiánok hódolnak előtte. Körös-körül pálmák, a pálmán zöld majmok, a tengeren árbocos hajók, a hajókon égő szemhéjú, részeg tengerészek és az üvegkék égen mozdulatlan felhők.

És egy keddi napon, ekkor már március volt, Csónakos kihajolt a padsor szé-lén, és odasúgta kis, szőke barátjának: – Vigyázz, Nemecsek!

Az felvette a papírgombócot, amelyen ott állott Boka szép írásával az oly régóta várt üzenet: „Délután háromkor közgyűlés. Elnökválasztás a grundon. Kihir-detni.”

✱

Megjegyzés. Írásomban felhasználtam motívumokat, jelzőket, szituációkat, idézőjel nélküli félmondatokat MOLNÁR Ferenc *A Pál utcai fiúk*, MOLNÁR Erzsébet *Testvérek voltunk*, PÁSZTOR Árpád *Muzi* című kötetéből, szavakat RADNÓTI Miklós *Iffúság* című költeményéből, adatokat GÖNCZI Ambrus *Az 1892–93. évi kolerajár-vány Budapesten* című tanulmányából, valamint a *Vasárnapi Ujság* 1888-as évfolya-mából.

A történet 1889. január–februárban játszódik. Az 1892–93. évi kolerajárvány idejének előbbre hozását a cselekmény indokolta.

*Tüntetők eltávolítják a Sztálin utca névtáblát
a Táncsics Gimnázium épületéről (okt. 26. délelőtt)*